

12. Маслова В. А. Коммуникативный подход к проблеме эмотивности текста / В. А. Маслова // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград : Волгоградск. гос. пед. ун-т, 1990. – С. 148–156.
13. Немов Р. С. Психология / Р. С. Немов. – М. : Владос, 1999. – Кн. 1. – 632 с.
- Прокопович Ф. Про почуття другого класу : про ненависть, гнів і обурення [Електронний ресурс] / Ф. Прокопович. – Режим доступу : http://iram.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2985:title3526&catid=258:book258&Itemid=54.
14. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О. М. Степанов]. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
15. Серякова І. І. Магія невербальної комунікації : [навч. посіб.] / Ірина Іванівна Серякова. – К. : Вид. Центр КНЛУ, 2009. – 162 с.
16. Словарь практического психолога / Под. ред. В. Шапарь. – М. : АСТ; Харьков : Торсинг, 2005. – 734 с.
17. Тхостов А. Ш. Эмоции и аффекты : общепсихологический и патопсихологический аспекты / А. Ш. Тхостов, И. Г. Колымба // Психологический журнал. – 1998. – № 3–4. – С. 42–51.
18. Филимонова О. Е. Язык эмоции в английском тексте (когнитивный и коммуникативный аспекты) / Ольга Евгеньевна Филимонова. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – 260 с.
19. Фомина З. Е. Эмоция в когнитивном аспекте / З. Е. Фомина // Материалы III-й Международной конференции «Филология и культура». – Тамбов : Издательство ТГУ им. Г. Р. Державина, 2001. – Ч. 3. – С. 14–15.
20. Kövecses Z. Metaphor and Emotion : Language, Culture, and Body in Human Feeling / Z. Kövecses. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 215 p.
21. Patterson G. R. Negative Reinforcement and Escalation / G. R. Patterson // Coercive Family Process. – Eugene, OR : Castalia Publishing Company, 1982. – P. 141–168.
- Schmitter A. Ancient, Medieval and Renaissance Theories of the Emotions [Електронний ресурс] / Amy M. Schmitter. – 2010. – Режим доступу : <http://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD1Background.html>.

УДК 81'373.2(477.83)

М. Я. Наливайко,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

СЕМАНТИКА ПРІЗВИСК, ЩО ВКАЗУЮТЬ НА ПСИХІЧНІ РИСИ ЛЮДИНИ

У статті подано семантичний аналіз прізвиськ, мотивованих психічними рисами носія. Виділено антропоніми, у значенні яких виділено характер та темперамент носія, інтелектуальні здібності, ставлення до праці.

Ключові слова: антропонімія, прізвисько, семантика прізвиська.

СЕМАНТИКА ПРОЗВИЩА, УКАЗЫВАЮЩИЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЧЕЛОВЕКА

В статье представлен семантический анализ прозвищ, мотивированных психическими чертами носителя. Выделены антропонимы, в значении которых зафиксированы характер и темперамент носителя, интеллектуальные способности, отношение к труду.

Ключевые слова: антропонимия, прозвище, семантика прозвища.

THE SEMANTICS OF NICKNAMES THAT POINT OUT MENTAL CHARACTERISTICS

The unofficial antroponymia of the modern villages of Lviv region was studied in the article. There have been determined lexico-semantic word-building structure of nicknames have been identified in the thesis. Word-building structure of nicknames have been based. The paper gives semantic analysis of the nicknames motivated by psychical features of a bearer. Anthroponyms, expressing character and temperament, intellectual abilities towards the work of a bearer, have been distinguished.

Key words: anthropology, nickname, appellative derived nickname, semantics of a nickname.

Постановка проблеми. Сучасна українська ономастика характеризується значною кількістю вагомих досліджень, присвячених специфіці власних імен (антропонімів, топонімів, гідронімів, космонімів, теонімів тощо). Антропоніміка стала предметом наукових зацікавлень низки як українських, так і зарубіжних дослідників, зокрема ті чи ті питання, пов'язані зі створення (виникнення), структурою, функціонуванням тощо власних імен

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням народнопобутової антропонімії присвячено розвідки Б. Близнюк [2], Г. Бучко [3], М. Лесюка [5], Н. Остах [6], Р. Остаха [7], Л. Краченко [4] та ін. Неофіційні іменування монографічно дослідили Н. Павликівська (псевдоніми) [8], Н. Федотова (прізвиська Луганщини) [11], В. Чабаненко (прізвиська Нижньої Наддніпряни) [13], Г. Аркушин (прізвиська північно-західної України) [9], Н. Шульська (неофіційні іменування Західного Полісся) [15], О. Антонюк (прізвиська Донеччини) [1].

На території Львівщини на позначення неофіційних іменувань найчастіше вживають такі терміни: прізвисько, назвисько, кличка, назвище, прозвище, назва по-вulichному, vulichне прізвисько. Самі жителі поділяють неофіційні іменування на індивідуальні та сімейно-родові. До індивідуальних зараховуємо відапеллятивні та відантропонімі прізвиська. Сімейно-родові іменування відрізняються від індивідуальних прізвиськ тим, що передаються в спадок і не характеризують денотата за якимись ознаками. Серед індивідуальних прізвиськ побутують вмотивовані, причини виникнення яких ще зберігаються в пам'яті людей, та невмотивовані прізвиська, які вже втратили властивість характеризувати носія.

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. До мало вивчених проблем культури жителів Львівщини належать засоби і способи ідентифікації людей у сучасному живому мовленні. Прізвиська людей становлять особливий клас пропріальної лексики, оскільки виявляють специфіку на рівні виникнення, функціонування і взаємозв'язку з екстралінгвальними й інтерлінгвальними чинниками. Під **прізвиськом** розуміємо неофіційне іменування, яке дають номінатори особі чи колективі людей за індивідуальними ознаками, а також за спорідненістю і свояцтвом між носієм і членами родини для ідентифікації і конкретизації. Прізвиськам притаманні індивідуальність, конотативне забарвлення і вмотивованість. Прізвиська жителів Львівщини як складова загальної системи української народнопобутової антропонімії досі не були предметом спеціального наукового аналізу. Усе це і зумовило **актуальність** теми дослідження. Джерельною базою наших студій є записи прізвиськ жителів Львівщини, створені на основі опитування мешканців указаної території.

Метою статті є аналіз семантики прізвиськ, мотивованих психічними рисами носія.

Виклад основного матеріалу. Прізвиська за психічними рисами носія спрямовані на внутрішні прикмети людини, акцентують її інтелектуальні властивості, ставлення до праці, до інших людей, до самої себе (поважність, злість, боязнь, заздрість, злодійкуватість, сварливість) [14, с. 268]. «При творенні таких іменувань, – зазначає М. Сумцов, – беруться до

уваги найтипівіші риси людей, для вираження цих рис з лексичного складу мови вибираються найхарактерніші та влучні слова» [10, с. 216].

М. Худаш, досліджуючи прізвищеві назви XIV – XVII ст., до категорії апеллятивно-антропонімних особових назв відносить різні види первісно індивідуальних побутово-вуличних прізвиськ, зокрема назви за характерними особливостями внутрішнього світу людини, які в свою чергу поділяє на такі підгрупи: а) назви за окремими виявами характеру або темпераменту; б) за окремими нахилами або звичками в поведінці; в) за звичками та дефектами в мові; г) за фактом втрати слуху і дару мови; г) за інтелектуальними особливостями [12, с. 140–141].

Виділяємо прізвиська за мовленнєвими характеристиками в окрему групу.

Поділяючи погляди М. Худаша, виокремлюємо такі підгрупи досліджуваних прізвиськ:

1. Назви за інтелектуальними особливостями: *Дурник* (Ваньовичі Сmb), *Мудрагелъ* (Бартатів Грд, Дуліби Ждч), *Мудрий* (Брюховичі Прм, Подусів Прм, Старе Село Пст), *Ненормальний* (Чижиків Пст), *Професор* «мотивується назвою посади, але можливе вторинне значення лексеми професор – «розумний» (Струтин Злч), *Тупак* (Дидятичі Мст), *Тупий* (Нижне Синьовидне Скол), *Тупійя* (Верчани Стр). База таких прізвиськ – лексика із зневажливим значенням, рідше із позитивно-оцінним супровідним значенням.

2. Назви за фактом втрати слуху чи дару мови. До цієї групи належать такі іменування: *Без'язикий* «маломовний» (Чорнушовичі Пст), *Глух* (Стільсько Мкл), *Глухань* (Терновиця Явр), *Глухенька* (Корчів Скл), *Глухенький* (Потелич Жвк), *Глухий Бойко* «глухий чоловік (Бойко – прізвище)» (Турипка Жвк), *Глухий Лучка* «глухий чоловік, якого звали Лучка» (Подусів Прм), *Глухий Степан* (Батьків Брд), *Неміий* «маломовний» (Пониква Брд), *Нимуватий* (Старий Яричів КБ).

3. Назви за особливостями характеру. У цих прізвиськах відбито народну символіку. Як відомо, здавна півень символізує задираку, лисиця – хитру людину, вовк – агресора. Багато прізвиськ цього розряду мотивуються вторинною, метафоричною, семантикою відповідних лексем, які в переносному значенні означають новий денотат, названий за подібністю [16, с. 82]. Ця група прізвиськ утворена на базі лексики із оцінною семантикою, здебільшого із негативно-оцінним значенням.

Прізвиська цього типу виражають пейоративне забарвлення: *Бджілка* «працьовита» (Крехів Жвк), *Бик* «людина впертого характеру» (Татаринів Грд), *Боягуз* «дуже несмілива, ляклива людина» (Брюховичі Прм), *Брехач* (П'ятничани Стр) обманює, *Брехун* (Дидятичі Мст, Мохнате Трк, Поруденко Явр), *Веселий* (Побіч Злч), *Вів'юрка* «дуже спритна» (Ушковичі Прм), *Відра* «зла» (Поруденко Явр), *Вівчарка* «зла жінка» (Брюховичі Прм), *Вовк* «агресивний чоловік» (Криниця Мкл), *Вовчиця* «зла жінка» (Стоянів Рдх), *Волоцюга* «волоцюга» (Колодуби Мкл, Корчів Скл, Старий Милятин Бск), *Вчитель* «любить повчати інших» (Вербіж Мкл), *Вух* «знає всі новини в селі» (Нестюки Злч), *Вуха* «постійно підслуховує» (Золочівка Злч), *Гончая* «має звичку швидко ходити» (Золочівка Злч), *Гуляка* (Сторонибаби Бск), *Дікий* (Болозів Ст. Самб, Вербляни Явр, Колодуби Мкл, Старе Село Пст, Старий Яричів КБ, Сторонибаби Бск), *Добренький* (Сторонибаби Бск), *Задавака* (Побіч Злч), *Запальничка* «палить сигарети» (Либохора Трк), *Зимний* «мерзне» (Липник Жвк), *Кайф* «хлопець має веселий характер» (Вовків Пст), *Клізма* «прискіплива жінка» (Сторонибаби Бск), *Клоун* «завжди веселий» (Красів Мкл), *Король* «любить керувати» (Новосілки Прм), *Круть* (Потелич Жвк), *Лайдачка* (Дідилів КБ), *Ласкавий* (Любеля Жвк), *Лис* (Гребенів Скол, Криниця Мкл, Кути Бск, Любеля Жвк, Поруденко Явр, Соколівка Бск, Чаниж Бск), *Лисиця* «хитра» (Мшанець Ст. Самб), *Масло* «чоловік має добрий характер» (Сторонибаби Бск), *Мацайло* «любить залицятися до жінок» (Сасів Злч), *Моїшко* «Мошко асоціюється зі скупюю людиною» (Берегове Мст), *Мрійник* (П'ятничани Стр), *Мудра* (Батятичі КБ, Кнісело Ждч), *Наркоман* (Підгайчики Сmb, Терновиця Явр), *Недбайло* «пор. недбайло «той, хто нестаранно, недбайливо ставиться до чого-небудь» (СУМ 5, 282) (Климець Скол), *Нервус* (Княже Скл), *Несміяна* «дівчина, яка не сміється» (Татаринів Грд), *Недбай* «недбайло» (Новосілки Прм), *Пиячок* (Ясенів Брд), *Позичка* «яка любить позичати» (Сасів Злч), *Скажаний* «має поганий характер» (Татаринів Грд), *Солов'ї гарно співає* (Монастирець Стр), *Солов'їко* «гарно співає» (Дуліби Ждч, Мильчиці Грд), *Солодкий* «у якого добрий характер» (Шандровець Трк), *Сплюх* «який любить поспати» (Сасів Злч), *Сорока* «які розносять плітки селом» (Забір'я Жвк, Неслухів КБ, Старий Яричів КБ, Струтин Злч, Угри Грд), *Спір* «який сперечається» (Липник Жвк), *Суперечка* «сварлива жінка» (Ільник Трк), *Табак* «яка палить сигарети» (Дидятичі Мст), *Уксус* «який має поганий характер» (Струтин Злч), *Філософ* «який постійно про щось розмірковує» (Дунаїв Прм), *Халіяка* «звук випити на халяву» (Сасів Злч), *Хвалько* (Либохора Трк), *Хвіст* «плентаються за іншими» (Берегове Мст, Стрілки Ст. Самб), *Хижий* «діал. хижий «злий» (Семенівка Пст), *Хитрий* (Болозів Ст. Самб, Маркопіль Брд, Нижне Синьовидне Скол), *Хитрий мужичок* «хитрий» (Струтин Злч), *Цап* «вперті» (Велике Колодно КБ, Мохнате Трк, Поникова Брд, Страшевичі Ст. Самб), *Чародій* «злий» (Старий Яричів КБ), *Чудак* «має дивну поведінку» (Сможе Скол), *Шеф* «ватажки в компанії» (Поруденко Явр, П'ятничани Стр).

Такі іменування чітко ідентифікують денотата. У прізвиськах за психічними рисами носія проявляється суб'єктивність. Внутрішні якості людини не завжди є постійними, оскільки виявлення їх залежить більшою мірою від певної ситуації.

4. Назви за особливостями темпераменту: *Гарячий* «темпераментна людина» (Бортники Ждч), *Гідзбаба* «пор. діал. гідзбаба «моторна» (Золочівка Злч), *Зайчик* «рухливий» (Семенівка Пст), *Круцько* «непосидючі» (Нижне Синьовидне Скол, Потелич Жвк), *Мармуляда* «повільні» (Поникова Брд, Старий Милятин Бск).

5. Назви, що відображають захоплення кимось, чимось: *Бабоїд* «який любить жінок» (Терновиця Явр), *Глобус* «хлопцеві подобається географія»

(Семенівка Пст), *Голубець* «чоловік любить голубці» (Дидятичі Мст), *Джем* «який дуже любить солодке» (Трушевичі Ст. Самб), *Елем* «палить сигарети «Елем» (Топорів Бск), *Карамелька* «яка полюбляє карамельки» (Ясенів Брд), *Карась* «які захоплюються риболовлю» (Берегове Мст, Новосілки Злч, Уріж Дрг), *Коляда* «любить колядувати» (Вузлове Рдх), *Кузя* «полюбить цукерки «Кузя» (П'ятничани Стр), *Мале піво* (Борщів Прм, *Марс* (любить шоколадний батончик «Марс») (Поникова Брд), *Непийтиво* «чоловік малого зросту і дуже любить пиво» (Золочівка Злч), *Несквік* «любить напій «Несквік» (Бердихів Явр), *Підлівка* «який дуже любить підливку» (Чорнушовичі Пст), *Сметана* «який любить сметану» (Новосілки Злч), *Фасолька* «який любить квасолу; пор. діал. фасолька «квасоля» (Золочівка Злч), *Ферерік* «подобаються авто марки «Ферарі» (Лешнів Брд), *Чібо* «який полюбляє каву «Чібо» (Висоцько Брд). У цьому розряді прізвиськ домінують іменування за особливостями характеру, нахилами або звичками в поведінці. Базовою для них стала здебільшого загальноживана лексика. Усього більше 300 прізвиськ. Прізвиська жителів Львівщини, мотивовані психічними рисами носія, відображають інтелектуальні особливості, особливості темпераменту, характеру, захоплення кимось, чимось. Такі іменування здебільшого відбивають ті риси, що засуджуються і висміюються.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ РАЙОНІВ

Брд – Бродівський, **Бск** – Буський, **Грд** – Городоцький, **Дрг** – Дрогобицький, **Жвк** – Жовківський, **Ждч** – Жидачівський, **Злч** – Золочівський, **КБ** – Кам'яно-Бузький, **Мкл** – Миколаївський, **Мст** – Мостиський, **Прм** – Перемишлянський, **Пет** – Пустомитівський, **Рдх** – Радехівський, **Скл** – Сокальський, **Скол** – Сколівський, **Смб** – Самбірський, **Стр** – Стрийський, **Ст.Смб** – Старосамбірський, **Трк** – Турківський, **Явр** – Яворівський.

Література:

1. Антонюк О. В. Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / О. В. Антонюк. – Донецьк, 2011. – 296 с.
2. Близнюк Б. Сучасні гуцульські прізвиська / Б. Близнюк, М. Будз // Наук. зап. Сер. «Мовознавство» / Кіровоград. держ. пед. у-т ім. В. К. Винниченка. – Кіровоград, 2001. – С. 93–95.
3. Бучко Г. Є. Народно-побутова антропонімія Бойківщини / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко // *Linguistica slavica* : Ювілейний збірник на пошану І. М. Железняк. – К. : Кий, 2002. – С. 3–14.
4. Кравченко Л. О. Сучасні прізвиська Полтавщини / Л. О. Кравченко // *Studia Slavistica*. Випуск 9: Ономастика. Антропоніміка [Текст] : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп. ред.: С. Пахомова, Я. Джоганик]. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. – С. 150–158.
5. Лесюк М. Прізвиська жителів гуцульських сіл / М. Лесюк // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich. Część 1.* / Pod redakcją Stefana Warchol. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. – S. 227–240.
6. Остах Н. Холмські вуличні прізвиська: минуле і сучасне / Н. Остах // *Діалектологічні студії. 8 : Говори південно-західно-го наріччя* / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. – С. 159–173.
7. Остах Р. І. Із життя сучасних українських прізвиськ 1. / Р. І. Остах // *Українська пропріальна лексика*. – К. : Кий, 2000. – С. 115–121.
8. Павликівська Н. М. Питання української псевдонімії ХХ століття / Н. М. Павликівська. – Вінниця : Глобус-прес, 2011. – 386 с.
9. Словник прізвиськ північно-західної України : У 3-х т. / Упорядник Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009.
10. Сумцов Н. Ф. Малорусские фамильные прозвания / Н. Ф. Сумцов // *Киевская старина*. – 1885. – Т. XI. – № 2. – С. 215–228.
11. Федотова Н. М. Сучасні прізвиська Луганщини: когнітивна прагматика творення тексту оніма : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна / Н. М. Федотова. – Харків, 2008. – 20 с.
12. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
13. Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпряниці : У 2-х кн. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 2005.
14. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.661 «Мови народів СРСР (українська мова)» / Чучка Павло Павлович. – Ужгород, 1969. – 987 с.
15. Шульська Н. Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині / Наталія Шульська. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 164 с.
16. Mrozek R. Pozycja tworów przezwisekowych w systemie antroponimicznym / R. Mrozek // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich*. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. – S. 269–273.

УДК 811.133.1'373.43-116.3:[81'42:502]

Ю. С. Новіцька,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
ФОРМАНТА ВІО У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті стисло оглянуто лінгвістичні дослідження теми екології на матеріалі різних мов та подано визначення екологічного дискурсу. Для конкретизації кола проблем медійного екологічного дискурсу виділено кілька концептуальних груп неологізмів. Проаналізовано трактування форманта віо різними словниками, його основні та додаткові семи. На фактичному матеріалі розглянуто елемент віо як структурний компонент нових слів, та вживання неологізму віо як автономного слова. Детально проаналізовано лексико-семантичні та прагматичні особливості вживання лексеми віо у різноманітних контекстах.

Ключові слова: неологізм, екологічний дискурс, ВІО, еконеологізм, словотвір, семантика, конотація, лінгвопрагматика.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНО ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ ФОРМАНТА ВІО ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье кратко рассмотрено лингвистические исследования темы экологии на материале различных языков и дано определение экологического дискурса. Для конкретизации круга проблем массмедийного экологического дискурса выделено несколько концептуальных групп неологизмов. Проанализированы трактовки форманта віо различными словарями, его основные и дополнительные семи. На фактическом материале рассмотрен элемент віо как структурный компонент новых слов, и употребление неологизма віо как автономного слова. Детально проанализированы лексико-семантические и прагматические особенности употребления лексемы віо в различных контекстах.

Ключевые слова: неологизм, экологический дискурс, ВІО, еконеологизм, словообразование, семантика, коннотация, лінгвопрагматика.

STRUCTURAL, SEMANTIC, FUNCTIONAL AND PRAGMATIC ASPECTS OF THE FORMANT BIO IN FRENCH ECOLOGICAL DISCOURSE

The article is devoted to the analysis of linguistic and pragmatic aspects of the formant bio in modern French ecological discourse. The linguistic researches on environmental topics on the material of different languages are briefly examined. It is natural that in recent years, with increased activity of preventing environmental problems, the vocabulary of ecology has developed and is explored more actively. To specify the practical material, the definition of the environmental discourse in previous studies is presented. To shape the range of issues of the ecological media discourse several conceptual groups of neologisms are highlighted. The interpretations of the formant bio in different dictionaries, and its main and additional semes are analyzed. In the article the element bio is considered as a structural component of new words, and as an independent neologism (noun or adjective). A detailed analysis of lexical, semantic and pragmatic features of the use of lexeme bio in various contexts is presented.

Keywords: neologism, ecological discourse, ВІО, econeologism, word formation, semantics, connotation, lingvopragmatics.